

A. SCHEYGROND (1905-1996)

N.D.B. Habermehl

Inleiding

Het leven van A(rie) Scheygrond bestrijkt bijna de gehele twintigste eeuw. Hij zag de eerste auto's komen, de eerste vliegtuigen boven de stad cirkelen en de telefoon zijn intrede doen. Daarnaast maakte hij twee wereldoorlogen mee. Harde werker als Scheygrond was, heeft hij een indrukwekkende intellectuele erfenis nagelaten. Vooral als auteur van **biologieboeken** genoot hij grote bekendheid en ondervond daarbij veel waardering. Maar ook zijn **historisch** werk verdient de aandacht. In deze **bijdrage** zal eerst worden ingegaan op het leven en werk van Scheygrond om vervolgens stil te staan bij zijn betekenis als Gouds historicus. Tot slot is een bibliografie opgenomen van diens historische publicaties voor zover deze betrekking hebben op Gouda of de naaste omgeving.

Levensschets

Arie Scheygrond werd op 9 februari 1905 te Gouda geboren. Zijn geboortehuis stond Onder de Boompjes, een karakteristieke langs de Kromme Gouwe gelegen straat die zich **kenmerkte** door een groot aantal knotwilgen. In deze landelijk omgeving zette de jonge Scheygrond zijn eerste schreden, maar niet voor lang. In 1907 verhuisde het gezin Scheygrond naar een woning aan de Blekerssingel (thans nummer 64) waarlangs toentertijd nog blekerijen waren gevestigd. Scheygrond doorliep van 1911 tot 1918 de Eerste Burgerschool voor jongens aan de Groeneweg, op de plek waar zich thans de Casimirschool bevindt. Vandaar maakte hij de overstap naar de aan de Krugerlaan gelegen Rijks HBS. In 1923 behaalde hij zijn **HBS-diploma** om vervolgens plant- en dierkunde te gaan studeren aan de Rijksuniversiteit te Utrecht. In 1929 legde hij zijn doctoraal **examen** af. Twee **jaar** later promoveerde hij op een onderzoek naar het plantendek van de Krimpenerwaard.

Hoewel het een moeilijke tijd was om werk te vinden - de beurskrach van 1929 had een diepe economische recessie ingeluid - slaagde Scheygrond er toch in om kort na zijn promotie aan de slag te komen, zij het in een tijdelijke functie als docent biologie aan het gemeentelijk gymnasium en de gemeentelijke HBS te Hengelo (0). Deze functie werd eind december 1932 beëindigd. Gelukkig kreeg hij per 1 **sep-**

tember 1933 een aanstelling als docent biologie aan het stedelijk gymnasium Celeanum te Zwolle. Vanaf 1 september 1934 combineerde Scheygrond deze functie met een soortgelijke aan het Goudse gymnasium dat was gehuisvest in de voormalige woning aan de Westhaven (thans nummer 52) van de **patriot** en **geschiedschrijver** C.J. de Lange van Wijngaerden. In 1937 volgde zijn benoeming aan de Rijks HBS te Gouda hetgeen hem in staat stelde Zwolle vaarwel te zeggen. Scheygrond was hiermee na de nodige omzwervingen teruggekeerd in zijn geboorteplaats om die nooit meer te verlaten. Wegens het bereiken van de **pensioengerechtigde** leeftijd werden beide Goudse functies op 1 september 1970 beëindigd.

Scheygrond was voor zijn leerlingen een goed, doch veeleisend docent. Hij hield van zijn vak en **genoot** van het overdragen van zijn enorme kennis aan anderen. Deze kennisoverdracht beperkte zich niet tot lesgeven. Generaties **leerlingen** bereikte hij via de vele **biologie-leerboeken** die hij al dan niet in samenwerking met anderen schreef. Voor velen in het land was de naam Scheygrond dan ook een begrip. Daarnaast was hij jarenlang vaste medewerker van de **Goudsche Courant**, waarvoor hij veel artikelen schreef over de levende natuur, vaak in relatie tot Gouda en omgeving, en verslagen maakte van lezingen zoals die van het Natuurkundig Genootschap. Van 1949 tot 1970 was Scheygrond bovendien de vaste biologisch medewerker van de **Nieuwe Rotterdamse Courant**. Daarbij bleef het niet, want ook voor de **Winkler Prins Encyclopedie** schreef hij **artikelen** over zoogdieren. Later verrichtte hij voor deze encyclopedie ook het nodige redactionele werk. Niet onvermeld mogen de vele artikelen blijven die Scheygrond in diverse tijdschriften publiceerde en zijn vele honderden recensies van biologische werken.

Veel van zijn tijd en energie besteedde Scheygrond aan het behoud van de Reeuwijkse en Sluipwijkse plassen. Het voortbestaan van dit fraai natuurgebied werd in 1926 ernstig bedreigd door het voornemen van de gemeente **Reeuwijk** de plassen droog te leggen. De **verwachting** was dat drooglegging velen **gedurende** een aantal jaren werk zou verschaffen, **terwijl** de plassen eenmaal drooggelegd voor ongeveer zeshonderd mensen blijvende **werkgelegenheid** zouden bieden. Daarbij kwam dat de recreatie toen nauwelijks nog een rol van

betekenis speelde en het belang van de plassen als natuurgebied nagenoeg niet werd onderkend. De naam voor het nieuwe gebied stond al vast: Admiraal Zoutmanpolder, vernoemd naar de in Reeuwijk geboren held van Doggersbank en adviseur in zeezaken van stadhouder Willem V, vice-admiraal J.A. Zoutman (1724-1793).

Toch kwam er oppositie tegen dit voornemen en wel vanuit Gouda. Op 23 oktober 1926 werd op initiatief van de Goudse VVV in het clubgebouw van de roei- en zeilvereniging "Gouda" het "Comité tot behoud van de Reeuwijkse en Sluipwijkse plassen opgericht". Uit dit grote comité werd een werkcomité gevormd waarin naast een aantal prominente Gouwenaars als de directeur van de Rijks HBS S.S. Hoogstra, de secretaris van de *Goudsche Courant* F. Tietert, de gemeentesecretaris van Gouda G.J.J. Pot en de docent (neerlandicus) W. Zuydam, ook de student Scheygrond deel uitmaakte. Direct na de oprichting van het comité brak een omvangrijke en vooral zeer felle pennestrijd uit in de plaatselijke en ook landelijke pers waarbij Zuydam en Scheygrond een toonaangevende rol speelden. Een stroom van veelal emotionele artikelen en ingezonden brieven die bij elkaar vele honderden pagina's in de door Scheygrond aangelegde plakboeken beslaan, verscheen die jaren. De voorstanders van de drooglegging, overwegend afkomstig uit Reeuwijk, gebruikten het rooms-katholieke dagblad *De Nieuwe Zuid-Hollander* als hun spreekbuis, terwijl hun tegenstanders de *Goudsche Courant* als lijfblad hadden.

Op 19 en 20 juni 1930 vormde de drooglegging onderwerp van bespreking in de Staten van Zuid-Holland. Na een lang en soms emotioneel debat werd het pre-advies van de Gedeputeerde Staten, waarin het verzoek van de gemeente Reeuwijk om droogmaking werd afgewezen, met slechts vier stemmen tegen aangenomen. Het gevaar was daarmee na vier jaren van intensieve strijd geweken. Dit uiteraard tot grote opluchting van Scheygrond wiens naam door deze actie overigens blijvend in Gouda was gevestigd. Het comité bleef alert. Toen in het najaar van 1938 bekend werd dat van hogerhand opnieuw werd gedacht aan een gedeeltelijke drooglegging van de plassen kwam het onmiddellijk weer in actie. Ditmaal was de discussie minder heftig omdat de mobilisatie al spoedig alle aandacht opeiste. Na de oorlog waren de opvattingen over recreatie en natuurschoon inmiddels zodanig veranderd dat van droogmaking geen sprake meer was.

Na zijn pensionering in 1970 voerde Scheygrond het eindredacteurschap van het maandblad *Panda-(Nieuws)*, een uitgave van

het Wereld Natuur Fonds Nederland. Toen hier in 1978 een einde kwam, besteedde hij zijn tijd aan het schrijven van een tweetal straatnamenboeken van Gouda. Daarnaast was hij gedurende een reeks van jaren lid van de Straatnamencommissie. Het vele werk dat Scheygrond deed, bleef niet onopgemerkt. Prins Bernhard reikte hem namens het World Wildlife Fund een onderscheiding uit. Daarnaast ontving Scheygrond het ereburgerschap van Gouda, werd erelid van de Oudheidkundige Kring "Die Goude" en van de Roei- en zeilvereniging "Gouda". Verder was hij ridder in de orde van Oranje-Nassau. Tot op hoge leeftijd bleef Scheygrond actief, zittend achter een grote tafel in de voorkamer van zijn huis aan de Van Itersonlaan (nummer 7) waar hij sedert 1933 woonde, omgeven door boeken, tijdschriften en kranten, met de telefoon als communicatiemiddel naar buiten. Hij schroomde niet daarbij zijn wensen op een expliciete wijze duidelijk te maken. Stemt de ouderdom in het algemeen tot mildheid, zo niet bij Scheygrond. Hij bleef de autoriteit, die tegen spraak moeilijk kon dulden. Daartegenover stond dat hij eenmaal overtuigd van een goede zaak zich tot het uiterste inspande daaraan zijn steun te verlenen. Zijn enorme kennis en de uitstekende documentatie maakten hem dan ook tot een vraagbaak bij uitstek. De laatste jaren van zijn leven bracht Scheygrond door in "Huize Juliana" aan de Koningin Wilhelminaweg. Op 17 februari 1996 kwam aan zijn lange en rijke leven een eind. Vier dagen later werd hij begraven op de algemene begraafplaats "IJsselhof".

Scheygrond als historicus

Hoewel Scheygrond in de eerste plaats bioloog was, mag zijn werk als historicus niet onvermeld blijven. Hij heeft veel publicaties het licht doen zien, was (eind)redacteur van een groot aantal boeken, trad op als recensent en was een kritisch bewaker van het Goudse cultureel erfgoed. In de artikelen en boeken die hij over historisch onderwerpen schreef, valt onmiddellijk de bioloog waar te nemen. Dit is niet alleen herkenbaar aan de onderwerpen waarover hij schreef, zoals het landschap rondom Gouda en het Goudse bos, maar ook aan zijn systematische werkwijze waarvan vooral de straatnamenboeken getuigen. Verder publiceerde hij over het onderwijs in Gouda, in het bijzonder aan de Rijks HBS en het gymnasium, de Sint-Janskerk, hotel De Zalm en « opmerkelijk » over oude streekgerechten en gebakvormen uit Midden-Holland, Tot slot mogen zijn biografische schetsen zoals die van J. Smit, voorzitter

van "Die Goude", apotheker E. Grendel en archivaris J.E.J. Geselschap niet onvermeld blijven.

Met zijn twee imposante straatnamenboeken, het in 1979 verschenen *Goudsche straatnamen*, twee jaar later gevolgd door *De namen der Goudse straten, wijken, bruggen, sluizen, waterlopen en poorten*, heeft Scheygrond zich met ere geschaard onder de toonaangevende Goudse historici. Beide boeken kennen een lange voorgeschiedenis. De basis wordt gevormd door de artikelenreeks over de Goudse straatnamen van de gemeentesecretaris G.J.J. Pot in de *Nieuwe Zuid-Hollander*. Na diens overlijden in 1950 werd op initiatief van "Die Goude" een commissie gevormd die tot doel had een staatnamenboek samen te stellen. Tot redactievoorzitter werd Scheygrond aangesteld met als leden oud-custos S.H. van der Kraats en diens opvolger G. Schrijvers. Iedere donderdagavond kwam de redactiecommissie bijeen om de door Pot verzamelde gegevens te controleren en aan te vullen. De reeds bejaarde Van der Kraats overleed in 1963; zijn plaats werd ingenomen door gemeente-archivaris J.E.J. Geselschap. In de vacature die door het vertrek van Schrijvers naar Capelle aan den IJssel in 1970 ontstond, werd niet voorzien. Na zijn pensionering beschikte Scheygrond over voldoende tijd om de gegevens die hij gedurende de een lange reeks van jaren had verzameld te ordenen en persklaar te maken. Daarna heeft de uitgave om financiële redenen nog enige jaren op zich laten wachten. Mede dank zij de vele illustraties die de beide boeken bevatten, is een document van blijvende waarde ontstaan dat nog steeds door menig Gouwenaar intensief wordt geraadpleegd.

De ervaring opgedaan in het gevecht om het behoud van het plassengebied heeft Scheygrond ook gebruikt in de strijd om de handhaving van het historische karakter van Gouda. Van de in 1951 door "Die Goude" uitgegeven brochure *Mag het historische karakter van Gouda worden aangetast?* nam hij de "Algemene beschouwing" voor zijn rekening. In een gedegen uiteenzetting stelt hij het besluit van de raad om de grachten langs de Naaiersstraat en Achter de Vismarkt te dempen en het principe-besluit datzelfde te doen met de Raam en het Nonnenwater aan de kaak. Kernthema daarbij is dat door de demping van de grachten de voor Gouda zo kenmerkende structuur ernstig wordt aangetast. Ditmaal slaagde hij en met hem "Die Goude", waarvan hij sedert de oprichting in 1932 onafgebroken lid was, er niet in het tijt te keren. De besluiten werden ten uitvoer gebracht en daarmee werd

het wezen van Gouda, gebouwd op een ontginningsgebied dat daarmee het karakter van de stad bepaalde, ernstig aangetast. Van het toenmalige stadsbestuur een historische vergissing van formaat

Ook de beroemde Goudse Glazen genoten de warme belangstelling van Scheygrond. In 1938 trad hij op als voorzitter van de perscommissie en was hij verder lid van de technische commissie die de grote tentoonstelling "Goudsche Glazen" voorbereidde. De tentoonstelling in de monumentale Sint-Janskerk werd een groot succes. Kort daarop vond de oprichting plaats van het Fonds Goudse Glazen met als doel de bestudering van de fraaie gebrandschilderde ramen. Voorzitter werd de Goudse advocaat A.A.J. Rijkse van Scheygrond die erin was geslaagd de tentoonstelling onder de aandacht van een breed publiek te brengen, werd niet direct bij de oprichting betrokken vanwege diens bezwaren tegen het solistische optreden van Rijkse van Scheygrond die voorzitter werd. Pas jaren later, in 1955, trad Scheygrond namens "Die Goude" toe tot het bestuur. Ruim dertig jaar, tot 1987, bleef hij lid. In die lange reeks van jaren verzette Scheygrond veel werk als (eind)redacteur.

Behalve auteur, recensent en redacteur was Scheygrond een hartstochtelijk verzamelaar van alles wat maar enigszins met Gouda te maken had. Geen publicatie zo onbelangrijk of deze werd in zijn collectie Goudana opgenomen. Daarmee was hij zonder twijfel de best gedocumenteerde Gouwenaar op het gebied van de stedelijke geschiedenis. Voor zover delen van zijn verzameling niet in het Streekarchief Hollands Midden te Gouda aanwezig waren, zijn deze door de "Die Goude" in 1994 geschonken. Mogelijk nog belangrijker, zeker voor onderzoek naar het Goudse verleden, is de collectie kranteknipsels die hij in de loop der jaren aanlegde. Keurig gerubriceerd naar onderwerp is een ongekend rijke informatiebron gevormd die zich thans in het Streekarchief bevindt en daarmee door iedereen kan worden geraadpleegd. Een rijke erfenis die velen bij het doen van onderzoek tot steun zal zijn

Samenvatting

Gepassioneerd bioloog, geëngageerd historicus, volhardend strijder voor het behoud van de natuur en het historische karakter van Gouda, veelzijdig publicist, kritisch recensent, bekwaam organisator en hartstochtelijk verzamelaar, zijn enkele karakteristieken van een actief man wiens leven vrijwel de gehele twintigste eeuw heeft bestreken. Hoewel als mens niet gemakkelijk in de omgang - hij was eigen-

Uit: Bijdragen van Die Goude 22, Foto: Martin Droog

zinnig, gebiedend en ongeduldig, dwingt Scheygrond respect af voor het vele werk dat hij naast een drukke baan geheel belangeloos voor Gouda heeft verricht. Kortom een man die het verdient dat een straat naar hem wordt vernoemd.

Verantwoording

Geraadpleegde literatuur:

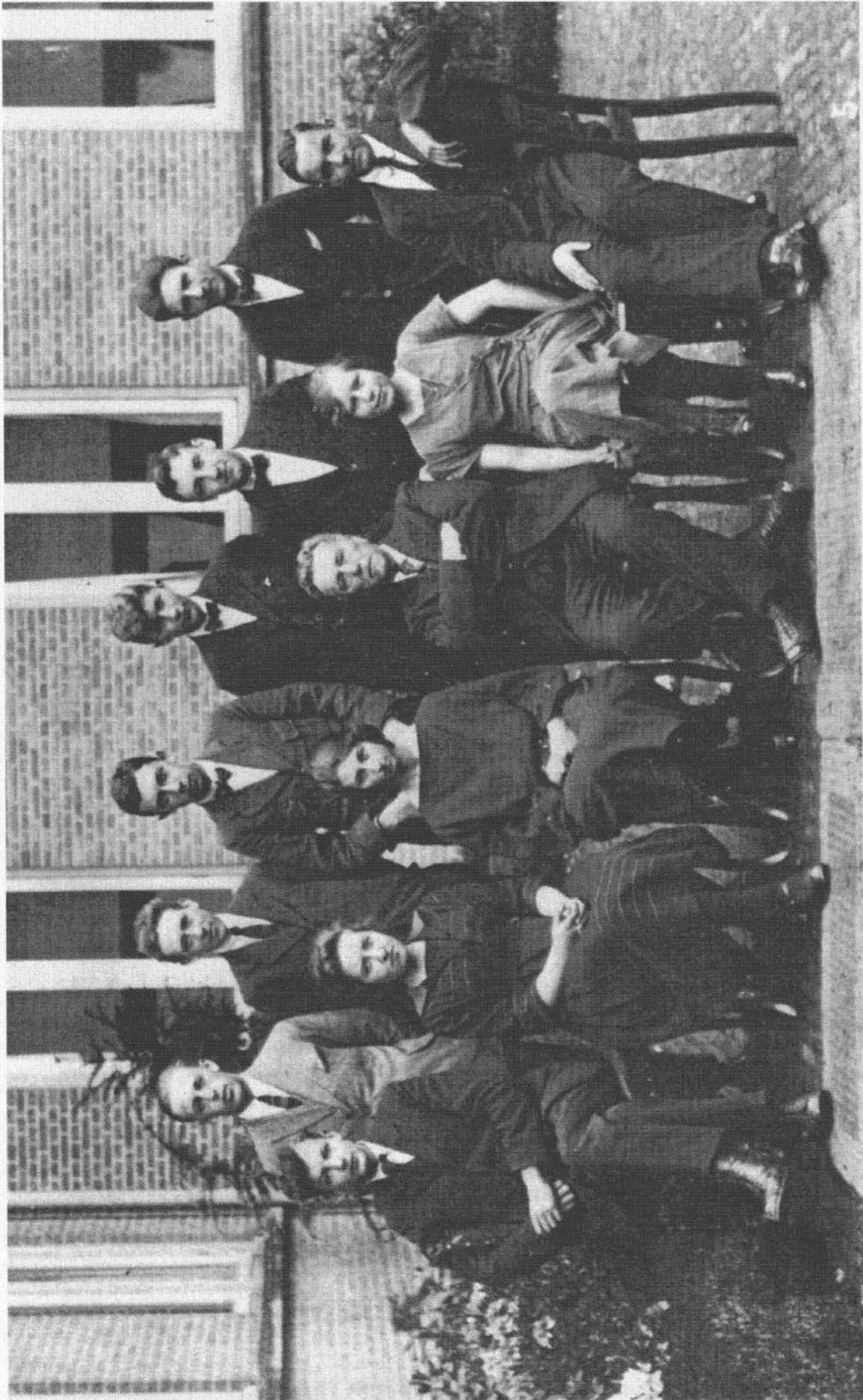
[Frank], Robert, Portret van een leraar. [A. Scheygrond], *Eigen Teelt* (27 november 1959).

[Jong], T. d[e], Markant Gouwenaar overleden. Dr. A. Scheygrond 1905-1996, *Goudsche Courant* (19 februari 1996).

Habermehl, N.D.B., Zestig jaar geschiedschrijving als activiteit van "Die Goude" (1932-1992), in: *Bijdragen van Die Goude 22* (1992) 5-25.

Scheygrond, A., Preciesvijftig jaar geleden actie voor behoud Sluipwijkse en Reeuwijkse plassen, *Goudsche Courant* (22, 23 oktober 1976).

Scheygrond, A., Herinneringen aan het gymnasium, in: A.G. den Haan en M. de Groot eds.,

Klas Va, in 1923, één van de twee eindexamenklassen van de HBS. Op de eerste rij, van links naar rechts: R. Hooykaas, Adrie van Duyn, Cor Spit, dr. S. S. Hoogstra (directeur), Nettie Sap en Joop de Quartel. Tweede rij, van links naar rechts: Toon Kettler, Jan de Bruijn, Wim van Essen, Jan Janssen, Arie Scheygrond en Martien Peters. Eén leerling van dit groepje ontbrak wegens ziekte: Hugo Hardijzer.

Foto: H. A. van Dolder-de Wit.

Saeculum 1889-1989 | Gedenkboek bij het honderdjarig bestaan van het *Coornhert-gymnasium* (Gouda 1989) 45-55.

Scheygrond, A., Herinneringen aan de jaren 1918-1923 en 1937-1970, in: *12.5 jaar rijksonderwijs in Gouda* (Capelle aan den IJssel 1990) 13-14.

Scheygrond, A., Levensloop dr. A. Scheygrond. Achtergrond-informatie. [Autobiografische aantekeningen], (Gouda 1991).

Dr. Scheygrond overleden, *Holland Silhouet* (22 februari 1996).

BIBLIOGRAFIE A | SCHEYGROND (UITSLUITEND GOUDA)

1. Het landschap om Gouda in den loon der eeuwen, *Goudsche Courant* (1 april 1937).
2. [Met D.L. de Jong], *Mag het historische karakter van Gouda worden aangetast? Beschouwingen naar aanleiding van de raadsbesluiten tot demping van de grachten langs de Naaiersstraat, Achter de Vischmarkt de Raam en het Nonnenwater* (Gouda 1951).
3. Bij het afscheid van Corn. J.J. Bosch. [Tekenleraar aan de Goudse H.B.S.], *Eigen Teelt* (23 december 1953)
4. Het Goudse bos. Vogelparadijzen in vroeger eeuwen. *Nieuwe Rotterdamse Courant* (6 maart 1954).
5. Dr. mr. Jan Smit. [1884-1952; voorzitter van de Oudheidkundige Kring "Die Goude"], in: *Bijdragen van Die Goude* 10 (1957).
6. [Met J.G.W.F. Bik], Sijbrand Hendrik van der Kraats. [1871-1963; custos van het Gemeente-archief Gouda], in: *Bijdragen van Die Goude* 12 (1963) 1-4.
7. Een halve eeuw G.H.B.S.V. [Goudse H.B.S.-vereniging], *50 jaar feestrekkers G.H.B.S.V.* (1968).
8. Goudsche straatnamen, *Bijdragen van Die Goude* 17 (1979, 2e druk 1979).
9. De namen der Goudse straten, wijken, bruggen, sluizen, waterlopen en poorten *Bijdragen van Die Goude* 18 (1981).
10. Nomina topographica Goudana | De namen der Goudse straten, wijken, bruggen, sluizen, waterlopen, poorten en waltorens, in: *Bijdragen van Die Goude* 19 (1982) 157-176.
11. Sparta | 'Nacti'. [Onschrift 'boven poortje van het Willem Vroesenhuis'] Een aanvulling, *Tidinge* 1984 (afl. 5) 12.
12. Een herinnering aan wat verdwenen is. De iepenbenlating aan Schielands Hogezeedijk, *Tidinge* 1984 (afl. 6) 2-4.
13. Hotel 'De Zalm', *Tidinge* 1985 (afl. 2) 3-5.
14. Het Goudsche bosch. Een vogelparadijs in vroeger eeuwen, *Tidinge* 1987 (afl. 1) 4-6. (afl. 2) 20-22.
15. Dr. Elizé Grendel: ter herinnering. [1899-1986; apotheker], *Tidinge* 1987 (afl., 1) 17.
16. De Goudsche Courant 125 jaar, *Tidinge* 1987 (afl. 2) 13-14.
17. *De Sint-Janskerk in Gouda en haar Glazen* (Gouda 1988).
18. Wandeling door oud-Gouda, *Tidinge* 6 (1988) 39-40.
19. Oude streekgerechten en gebakvormen uit Midden-Holland, *Tidinge* 6 (1988) 58-63, 73-76.
20. De sluisen van Stolwijkersluis, *Tidinge* 7 (1989) 28 - 29, 71.
21. Johannes Bosboom schilderde toch in de Goudse St.-Jan, *Tidinge* 7 (1989) 75-76.
22. De Waag als expositieruimte. [Permanente schilderijtentoonstelling van O.G. d'Aumerie in het begin van de 20ste eeuw], *Tidinge* 7 (1989) 89-90.
23. Met V. Pijs en G.J. Vaandrager, *De Goudse Glazen belicht. Gids voor de zeventig gebrandschilderde Glazen in de St.-Janskerk te Gouda* (Gouda 1991).
24. G. Schrijvers (1918-1980) | Een aanvulling, *Tidinge* 9 (1991) 69.
25. Mr. Abbema, ter herinnering, [1926-1991 | vice-president van de Utrechtse rechtbank], *Tidinge* 10 (1992) 11-12.
26. Met N.D.B. Habermehl, Mr. J.E.J. Geselschap (1913-1992), ter herinnering | [Gemeente-archivaris van Gouda], *Tidinge* 10 (1992) 26-28.
27. Wanneer reed de eerste bus tussen Gouda en Krimpen aan den IJssel? *Tidinge* 10 (1992) 87.
28. Nogmaals G.C. Helbers (1902-1990). [Directeur van de Goudse musea], *Tidinge* 10 (1992) 88.